

Designing for Simultaneity: Negotiating Domestic, Social and Productive Practices in Addis Ababa

Clearly outsiders in the daily dynamics of this city, we walk through the dense grid of Addis Ketema. People sit outside, talking with neighbors, cleaning goods, sewing or weaving textiles. We are invited into a tiny courtyard, hidden behind a sheet of corrugated steel. Each of the five small rooms around the courtyard houses a family. Seeds are drying on a doorstep, cats lie in the sun, an elderly lady sleeps on a bed, in a corner another lady prepares coffee on a small firepot and invites us to join her. In the distance we hear the intense sound of hammers on steel: a big construction site? Instead, the cobblestone street leads down to a narrow, winding path full of activity, which functions as

Bas Hoevenaars complements the rigid condominium housing policy with another typology, providing more dynamic public and collective spaces. / Bas Hoevenaars complementeert de rigide bouwblokken met een nieuwe typologie, die meer dynamische publieke en collectieve ruimten biedt.

Designing for Simultaneity / Ontwerpen voor simultaneïteit

91

Klaske Havik en Nelson Mota

Ontwerpen voor simultaneïteit:
Wonen, werken en sociaal leven in
Addis Abeba

We lopen door de dicht bestrate wijk Addis Ketema; we zijn zichtbaar vreemden in de dagelijkse dynamiek van deze stad. De mensen zitten buiten, praten met de buren, maken dingen schoon, naaien of weven textiel. We worden uitgenodigd op een piepkleine binnenplaats die verborgen ligt achter een stalen golfplaat. In elk van de vijf kleine, aan de binnenplaats grenzende kamers woont een gezin. Zaden liggen te drogen op de drempel, katten liggen in de zon, op een bed ligt een oude vrouw te slapen, in een hoek is een andere vrouw koffie aan het zetten op een kleine vuurpot; ze vraagt of we óók willen. In de verte horen we het doordringende gedreun van hamers op staal: een grote bouwplaats? Maar in plaats daarvan leidt een met keien geplaveide straat naar een smal,

kronkelend pad vol bedrijvigheid, dat fungeert als een openluchtfabriek. Mensen die op lage kruijjes zitten buigen zich voorover om platen staal met een verbazingwekkende snelheid tot een verscheidenheid aan keukengerei zoals zeven en pannen te snijden. Onderdelen worden gecombineerd en opgetast; dragers stapelen het gerei op hun hoofd of schouders en zoeken door de smalle straten hun weg naar de drukke markt, waar de producten verkocht worden.

In een in 2008 door het Human Settlement Programme van de Verenigde Naties (UN-HABITAT) gepubliceerd rapport werd gesteld dat 80 procent van de woningvoorraad van Addis Abeba als verkrot moesten worden geclassificeerd. Deze situatie is de afgelopen decennia veroorzaakt door een snelle demografische transformatie die vooral voortkwam uit migratie van het platteland naar de stad. Om de noodzaak het hoofd te bieden, een almaar groeiende stedelijke bevolking te huisvesten, heeft de Ethiopische overheid het ambitieuze

an open-air factory: sitting on low stools, people are bending and cutting steel sheets, turning them into a variety of kitchen utensils such as sieves and pans with amazing speed. Parts are combined and piled up, porters stack the items on their heads or shoulders and walk their way through the narrow alleys to the crowded market, where the products are sold.

A report published in 2008 by the United Nations Human Settlements Programme (UN-HABITAT) claimed that 80 per cent of Addis Ababa's housing stock could be classified as 'slums'. This situation is caused by rapid demographic transformation, especially due to rural-urban migrations in the past decades. To cope with the need to provide shelter for an ever-growing urban population, the Ethiopian government has initiated the ambitious Integrated Housing Development Programme (IHDP), which provides city dwellers with apartments in condominium blocks, and aims for the clearance of slums. While the new condominiums offer better living conditions on the level of dwelling and sanitary facilities, the multi-storeyed condominium blocks, often located on the city's periphery, lack the spatial capital that the informal settlements seem to offer: the possibility to simultaneously dwell, play, produce and sell, to have immediate access to vibrant city life and the job opportunities that come with it.¹

In this context, the objective of the Delft University of Technology graduation studio 'Global Housing: Cross-Cultural Methods and Positions in Addis Ababa'² was to develop design methods and strategies for housing solutions while making sense of these simultaneities: if and how could different social groups, functions and typological figures be brought together to create spaces of welfare and catalyse the development of a vivid and resilient urban territory? In the first phase of the studio work, the students investigated historical and contemporary housing figures characteristic of Addis Ababa.³ Then they reflected on topical issues related to the urbanisation processes unfolding in the so-called Global South.⁴ These preparations equipped the students with a collective knowledge base for their field trip. In November 2014, the students explored the city by conducting *in-situ* research, from the inner-city *kebeles* to the new peripheral residential areas.⁵ The site survey resulted in a compre-

Klaske Havik, Nelson Mota

92

Integrated Housing Development Programme (IHDP) geïnitieerd. Het programma voorziet stedelingen van appartementen in flatgebouwen en richt zich op de afbraak van de sloppenwijken. Hoewel de nieuwe koopflats op het niveau van de woning en de sanitaire voorzieningen betere leefomstandigheden verschaffen, ontbreekt het de vaak perifeer gelegen nieuwe woonblokken aan het ruimtelijke kapitaal dat de informele nederzettingen wel lijken te bieden: de mogelijkheid om te wonen, te spelen, te produceren en te verkopen. Kortom, om in de buurt te wonen van het bruisende stadsleven en dus de kansen op werk.¹

De afstudeerstudio 'Global Housing: Cross-Cultural Methods and Positions in Addis Ababa' van de TU Delft was bedoeld om ontwerpmethoden en strategieën te ontwikkelen voor huisvestingsoplossingen, rekening houdend met het belang van gelijktijdige activiteiten van wonen, werken en sociaal leven voor deze arme bevolkingsgroepen. Was het mogelijk

(en zo ja, hoe) om verschillende sociale groeperingen, functies en typologische figuren bijeen te brengen, om zo welvarende ruimten te creëren en de ontwikkeling van een levendig en veerkrachtig stedelijk grondgebied te versnellen?² In de eerste fase van het studiewerk onderzochten de studenten historische en hedendaagse huisvestingsfiguren die kenmerkend zijn voor Addis Abeba.³ Verder dachten ze na over actuele kwesties zoals de verstedelijking in het zogenaamde mondiale zuiden.⁴ Dit voorbereidend onderzoek voorzag de studenten van een kennisbasis voor hun bezoek ter plekke. In november 2014 verkenden de studenten Addis Abeba door onderzoek op locatie uit te voeren, van de *kebeles* in de binnenstad tot de woonwijken aan de rand van de stad.⁵ Het locatie-onderzoek resulteerde in een uitgebreide collectie bewoningspatronen, inclusief een compilatie van plaatselijke sociale en ruimtelijke praktijken. De resulterende ontwerp hypothese was gericht op drie hoofdthema's: alternatieven voor de

1
See Edward Soja, *Seeking Spatial Justice* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010).

2
The MSc 3/4 Final Thesis Studio 'Global Housing: Cross-Cultural Methods and Positions in Addis Abeba' was organised in 2014-2015, and guided by Dick van Gameren, Tom Avermaete, Klaske Havik, Nelson Mota (TU Delft) and Brook Teklehaimanot (EiACB, Addis Ababa).

3
The vernacular house, Ras Palace compounds, informal housing (*kebele*), colonial housing models, modernist experiments (1950s/1970s), and the contemporary condominium developments.

4
Arrival City; Inclusive City; Accommodating the Urban Poor and Infrastructure and Urban Life.

5
Kebele is the name used for the administrative units of urban neighbourhoods, which are often informal settlements.

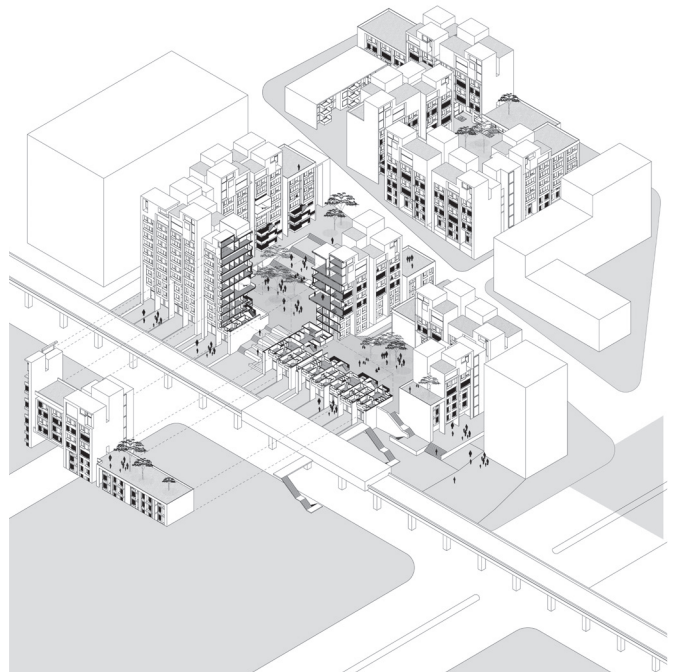
1
Zie: Edward Soja, *Seeking Spatial Justice* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010).

2
De MSc 3/4 afstudeerstudio 'Global Housing: Cross-Cultural Methods and Positions in Addis Abeba' werd in 2014-2015 gehouden onder leiding van Dick van Gameren, Tom Avermaete, Klaske Havik, Nelson Mota (TU Delft) en Brook Teklehaimanot (EiACB, Addis Abeba).

Max Brobbel designed an alternative for the condominium slabs, proposing a layered transition between the public realm and the domestic space. / Max Brobbel ontwierp een alternatief voor de woonblokken, dat een meer gelaagde overgang van het openbare domein naar de huiselijke ruimte stimuleert.

Stephanie Snellenberg designed a project based on the idea of in-situ progressive development. / Het project van Stephanie Snellenberg is gebaseerd op het idee van geleidelijke, locatiespecifieke ontwikkeling.

Juan Camilo Arboleda's project explicitly aimed at the coexistence of diverse income groups. / Het project van Juan Camilo Arboleda richt zich op de co-existentie van verschillende inkomensgroepen.

hensive collection of patterns of inhabitation, including a compilation of vernacular social and spatial practices. The resulting design hypotheses focused on three main themes: alternatives to the governmental 'condominium' strategy, a new approach to inner-city urban renewal, and new solutions for the coexistence of the domestic and the productive.

Alternatives to the Condominium Strategy

Since the mid-2000s, the governmental solution to cope with Addis Ababa's housing crisis, the IHDP, has contributed a great deal to generating jobs and providing decent houses for more than 0.5 million city dwellers. However, the so-called condominiums fail to accommodate the social and spatial practices of the slum dwellers. This issue was tackled in the project designed by Bas Hoevenaars, in which he suggested 'less space, more place'. This project reclaims voids in a large peripheral residential area, placing a new housing figure between the condominium slabs. This operation increases the density, while creating figures of public and collective spaces more resonant with vernacular social and spatial practices. In tandem with this approach, Max Brobbel rearticulated the governmental rhetoric of affordability and efficiency into a system of mass housing based on new building techniques. His alternative model aims to stimulate a layered transition between the public realm and the domestic space. At these blurred boundaries different protocols of cohabitation and individual expression can emerge.

Inner-City Urban Renewal

The coexistence of the slums and the formal city has been part and parcel of Addis's genetic code since the city was founded in the late nineteenth century. Recently, however, multi-storeyed buildings for middle-class housing, offices and retail are swiftly replacing the *kebeles*. Massive evictions, gentrification and the disruption of long-standing social networks are direct consequences of this process. In a compelling criticism to this *tabula rasa* approach, Stephanie Snellenberg designed a project based on the idea of *in-situ* progressive development. Her project is aimed at the preservation

Klaske Havik, Nelson Mota

94

nieuwbouwstrategie van de overheid, een andere benadering van de stadsvernieuwing in de binnenstad en nieuwe oplossingen voor de co-existentie van het huiselijke en het productieve domein.

Alternatieven voor de nieuwbouwstrategie

Sinds het midden van de jaren 2000 heeft het overheidsinstrument om de woningnood in Addis Abeba op te lossen, de IHDP, veel gedaan om banen te creëren en meer dan 500.000 stellingen van fatsoenlijke woningen te voorzien. In de koopflats is echter geen plaats voor de sociale en ruimtelijke manier van leven van de bewoners uit de sloppenwijken. Dit onderwerp werd aan de orde gesteld door Bas Hoevenaars; hij suggereert met zijn project dat er behoefte is aan 'minder ruimte, meer plaats'. Zijn project wint lege ruimten terug in een grote woonwijk aan de rand van de stad, door een nieuwe huisvestingsfiguur tussen de woonblokken te

plaatsen. Deze ingreep vergroot de dichtheid, terwijl er openbare en collectieve ruimten ontstaan die beter aansluiten op de lokale sociale en ruimtelijke praktijken. In combinatie met deze aanpak heeft Max Brobbel de overheidsretoriek met betrekking tot betaalbaarheid en efficiëntie opnieuw gearticuleerd als een systeem van massawoningbouw op basis van nieuwe bouwtechnieken. Het doel van zijn alternatieve model is om een gelaagde overgang van het openbare domein naar de huiselijke ruimte te stimuleren. Bij de vage grenzen ertussen kunnen zich verschillende vormen van collectiviteit en individuele expressie ontwikkelen.

Stadsvernieuwing in de binnenstad
De co-existentie van de sloppenwijken en de formele stad maakt al sinds Addis Abeba aan het eind van de negentiende eeuw werd gesticht deel uit van haar genetische code. De laatste tijd worden de *kebeles* echter in rap tempo vervangen door gebouwen van meerdere verdiepingen met

3

Het vernaculaire huis, de paleiscompound (*ras*), de informele nederzettingen (*kebele*), koloniale woningmodellen, modernistische experimenten (jaren 1950 tot 1970) en de hedendaagse koopflatprojecten.

4

Arrival City; Inclusive City; Accommodating the Urban Poor en Infrastructure and Urban Life.

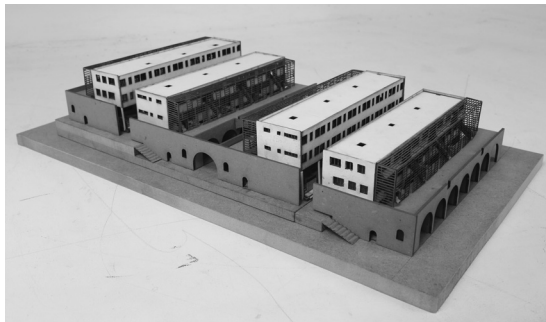
5

Kebele is de administratieve benaming voor stads-wijken; in veel gevallen gaat het daarbij om informele nederzettingen.

Chiara Cirrone creates an intricate system of open spaces on different scales within a new urban tissue. / Chiara Cirrone creëert een complex systeem van halfopen ruimten op verschillende schaalniveaus binnen een nieuw stedelijk weefsel.

Siyun Shen's project, establishes different layers and spatial hierarchies and creates porous boundaries between the different social and economic activities. / Het project van Siyun Shen creëert poreuze grenzen tussen de verschillende sociale en economische activiteiten.

Fleur Luca's project recreates vernacular figures of collective spaces, combining agricultural fields, streets, housing units and green roofs. / Het project van Fleur Luca reconstrueert lokale figuren van collectieve ruimte door akkers, straten, wooneenheden en 'groene' daken te combineren.

Designing for Simultaneity / Ontwerpen voor simultaneïteit

95

woningen voor de middenklasse, kantoren en winkels. Grootchalige ontruïmingen, *gentrification* en de ontwrichting van oude sociale netwerken zijn directe gevolgen van dit proces. In haar overtuigende kritiek op deze tabula-rasa-aanpak heeft Stephanie Snellenberg een project ontworpen dat is gebaseerd op het idee van een geleidelijke, locatiespecifieke ontwikkeling. Haar project is gericht op het behoud van het collectieve geheugen van de stad en bevat een voorstel voor een proces van voortdurende transformatie in de loop der tijd en de progressieve verdichting van de *kebeles* in de binnenstad. In het project van Pinar Seflaki wordt de infrastructuur een instrument dat het huiselijke domein genereert en articuleert. In dit project wordt de dialectiek tussen het immanente en het voorbijgaande op creatieve wijze verkend door middel van een ontwerpstrategie die groei en verandering accommodeert. Terwijl deze twee projecten vooral op de arme stedeling zijn gericht, heeft Juan Camilo Arboleda zich geconcentreerd op de co-existentie

van verschillende inkomensgroepen. Zijn project is een voorstel voor een stedelijke configuratie waar sociale verschillen door de openbare ruimte worden bemiddeld. Het project van Chiara Cirrone creëert een complex systeem van halfopen ruimten op verschillende schaalniveaus binnen een nieuw stedelijk weefsel, dat opzettelijk verschillen uitwist en zodoende toeëigening mogelijk maakt.

Co-existentie van het huiselijke en het productieve

Verwerving van inkomen, ten slotte, is een van de dringendste problemen waarmee arme stedelingen zich geconfronteerd zien. In het project van Siyun Shen wordt deze kwestie aan de orde gesteld, zoals boven beschreven in de omgeving van het Merkato markplein, met zijn verstrengelde verhoudingen tussen huiselijke activiteiten, detailhandel en productie aan de orde gesteld. Haar project onderscheidt verschillende niveaus en ruimtelijke hiërarchieën, en creëert poreuze

of the city's collective memory and suggests a process of continuous transformation through time and a progressive densification of inner-city *kebeles*. In Pinar Seflaki's project, the infrastructure becomes the device that generates and articulates the domestic realm. This project creatively explores the dialectic between the immanent and the transient through a design strategy to accommodate growth and change. While these two projects are mainly focused on the urban poor, Juan Camilo Arboleda explicitly addressed the coexistence of diverse income groups. His project proposes an urban configuration in which social differences are mediated by public space. The project designed by Chiara Cirrone creates an intricate system of open spaces on different scales within a new urban tissue that deliberately obliterates differences, allowing appropriation.

Co-Existence of the Domestic and the Productive

Finally, one of the most urgent issues that affects the urban poor is income generation. In Siyun Shen's project, this issue is tackled in the above described Merkato area, with its entwined relation between domestic activities, retail and production activities. Her project establishes different layers and spatial hierarchies and creates porous boundaries between the different social and economic activities. In contrast with these urban activities, Fleur Luca deals with rural-urban migration. Focusing on the liminal spaces of the city along the roads and riverbeds, this project re-creates vernacular figures of collective spaces, combining agricultural fields, streets, housing units and green roofs.

In conclusion, the student's projects have in common a relentless drive to take more seriously the existing social and spatial practices that make up an inclusive city. While the projects are subtle responses to specific sites in Addis, their larger relevance lies in the critical observation of how the city generates and negotiates simultaneous social, economic and spatial practices.

grenzen tussen de verschillende sociale en economische activiteiten. In plaats van met de stad zelf houdt Fleur Luca zich bezig met de migratie van het platteland naar de stad. Dit project is gericht op de stedelijke grensgebieden langs wegen en rivierbeddingen, en reconstrueert lokale figuren van collectieve ruimte door akkers, straten, wooneenheden en 'groene' daken te combineren.

Concluderend: als de projecten van de studenten één ding gemeen hebben, dan is het een onophoudelijke inspanning om de bestaande sociale en ruimtelijke praktijken serieuzer te nemen en een inclusieve stad te realiseren. Hoewel de projecten subtiele reacties op bepaalde locaties in Addis Abeba zijn, ligt hun relevantie meer algemeen in de kritische waarneming van de manier waarop de stad gelijktijdig sociale, economische en ruimtelijke praktijken genereert en accommodeert.

Contemporary transcultural practices:
four interviews with European architects and
urban planners working in the Global South
by Lidewij Lenders and Klaske Havik

Hedendaagse transculturele praktijken: vier
interviews met Europese architecten en
stedenbouwers die werken in de 'Global South'
door Lidewij Lenders en Klaske Havik

